

sadalmak azért képesek összességében nagyobb tömegű energiát mozgósítani, mint a földművelést még nem ismerők, mert nagyobb tömegű, energiaforrásként számba vehető embert képesek el-tartani (a domesztikálás alkalmazásával) – és így munkába állítani. A társadalmi termék összvolumenének megnövekedése azonban nem feltétlenül a munkatermelékenység megnövekedésének következménye (mint azt White a neolitikus forradalom kapcsán föltételezi). A jelenleg rendelkezésünkre álló etnológiai adatok, mint alább látni fogjuk, amellet szö-lhatnak, hogy az egyszerű földművelő rendsze-rek termodinamikai (vagyis az emberi munka egységnyi szinten kifejthető energiája) értelmé-
ben nem hatékonyabbak a vadászó-gyűjtögető életmódnál. Hasonló megfontolásokból a leg-utóbbi időkben egyes régészeti munkák a neo-litikus fejlődéstörténet magyarázatához nem a munkatermelékenységre, hanem a letelepedés nyújtotta stabilitásra hivatkoznak (lásd Braid-wood és Wiley, 1962).

7. Hasonló, a misszionáriusok Kelet-Ausztrá-
liában a vér fogyasztásával való gyógyítást illető félreértéséről való beszámoló – Hodgkinson, 1845. 227.

8. A primitív vadászó társadalmak létfeltételeit – mint Carl Sauer megjegyzi – „nem szabad mai utódaik helyzete alapján megítélni, hiszen ezek mára a földteke legterméketlenebb területeire lettek kizorít-

va, Ausztrália legbelsejébe, az amerikai Nagy Medence területére, illetve a sarkvidéki tundrákra és tajgákra. Azok a területek, ahol valaha éltek, élelemben rendki-
vül gazdagok voltak”. (Idézi Clark és Haswell, 1964. 23.)

9. Az akkulturáció fogságába zárt ember bepil-
lantást nyerhet abba, milyen is lehetett „tisztés-
séges” környezetben a vadászó-gyűjtögető élet-
forma, ha elolvassa Alexander Henry beszámó-
lóját Észak-Michiganban, „fogadott” chippewa
indianként tett, tapasztalatokban gazdag újtjáról.
(Lásd Quimby, 1962.)

10. Turnbull is hasonlókat mond a Kongó menti
pigmeusokról: „Ami a hajlék, a ruházat vagy az
anyag kulturába tartozó dolgok bármelyikének elké-
szítéséhez kellhet, az ott van a kezük ügyében.” Úgy
ítéli továbbá, hogy a létfenntartásnak sincs problé-
mája. „Egész évben elegendő mennyiségben tehet-
nek szert vadhúsról, illetve növényi eredetű táplálék-
ra.” (1965. 18.)

11. Vannak gyűjtögető életmódot folytató cso-
portok, amelyekhez ma nem köthető érdem-
leges építészeti teljesítmény, de amelyek, mi-
előtt még az európaiak elűzték volna őket, igen
is folytattak ilyesmit. Lásd Smythe, 1871. 1. köt.
125–128.

12. Ne feledkezzünk meg azért Gusindének
arról a megjegyzéséről, hogy „tűzföldi indiánja-
inknak nem kell sokat bajlódniuk, hogy ellássák ma-
gukat a szükségessé munkaeszközökkel”.

Vörös István

PROGRAMBESZÉD

Az ember gyerekként a jövőt
éli meg. Pici, túlérzékeny lények,
már a ráció alól kiszabadulva.
A felnőttkor a múlt. Ami kétszáz
éve még jól működött,
elrontottuk. A felnőttkor
már nem ketyeg. Mint egy
leállt falióra. Mint egy
hatástalanított pokolgép.

Az öregkor a jelen. Némi
bölcesség, sok szenvedés.
Ó, bárcsak végre kitéphetnénk
magunkat a jelen uralma,
a jelen terrorja alól,
és önfeledten átadhatnánk
a jövő anarchiájának, a
múlt istenkirályságának
magunkat. Jöjjön el a
a gyerekek uralma, de az
öregék császárságával
együtt. A hatalom dőltében
temesse maga alá a lázadást.
Az órákat tiltsák be!
Mi még? Miféle intézkedés
elengedhetetlen? A reggel
és az este helycseréje.
Az éjszaka részekre szabdalása,
a téli álom kötelezővé tétele.
És egy országalapítási
év mindenkinek a holdon.

RÉSZÉLŐK, RÉSZHALOTTAK

*„A képzelettel élve, legősibb jogommal,
életemben először halottakat idézek.”
(Wisława Szymborska)*

A képzelettel élve, legősibb jogommal,
életemben először elmúltakat idézek.
Nem halottakat, csak részhalottakat.
Vagy részélőket. Akik még
most is köztünk vannak – ha mi
egyáltalán élünk –, egy barátommal
szeretnék beszélni, de amilyen 20 éve
volt. Nem avval a karrierjébe
feledkezett családapával, aki ma.
Ma? A tudat filmszalagját állandóan
ebbe a vetítőbe fűzzük, pedig
amíg jobb módszer nem jut eszünkbe,
sok kérdésünkre biztos nem kapunk választ.